

Rosmalla

Een uitgave van
Heemkundekring
Rosmalen

De Rosmalense muntschat

In memoriam:
Gerrit Mol

Het bijzondere verhaal
van Pietje Voets en
Piet Ketelaars

Jaargang 33 nr 4

In deze uitgave

In memoriam: Gerrit Mol

4

Gerrit Mol, onze bevoegde hoofdredacteur,
is niet meer.

6

De Rosmalense muntschat

Op een veld in Rosmalen heeft Jeroen Mathijssen een zeer belangrijke muntvondst gedaan.

En verder

Archief van het dorpsbestuur
van Rosmalen (1476) 1604-1821
geïnterpreteerd 12
Herinneringen aan mijn schooltijd 23

Giersbergen en Coudewater –
het vervolg 26
Een simpele vraag...
maar met een interessante achtergrond 28

Rosmalla

Rosmalla (ISSN 0925-2894) wordt 4 keer per jaar uitgegeven onder eindverantwoordelijkheid van het bestuur van Heemkundekring Rosmalen. Hoff van Hollantlaan 1 5243 SR Rosmalen

Website:

www.heemkundekringrosmalen.nl

Bestuur Heemkundekring Rosmalen:

- Giedie Heijmans, voorzitter
- Marja Spierings-Voets, secretaris
- Wim van Son, penningmeester
- Peter van Hoek, lid
- Hans Groenewoud, lid
- Piet Korsten, lid

Werkgroep Redactieraad Rosmalla:

- Gerrit Mol†
- Hans Groenewoud
- Michiel van Heumen
- Wim van Son
- Nieke Roos
- Antoinette van Grinsven-Raijmakers
- Wil Coppelmans (lay-out en tekstverwerking)

Productie:

- Nextprint B.V. Den Bosch

Losse nummers:

- € 5,50 per uitgave

Kopijadres:

- info@heemkundekringrosmalen.nl

Ledenadministratie:

- ledenadministratie@heemkundekringrosmalen.nl

18 Slachtoffers van misdadige willekeur

Het bijzondere verhaal achter het gerenoveerde grafmonument van Pietje Voets en Piet Ketelaars.

Rusmollese hirre	31
Griezelen met Halloween, een nieuwe traditie?	32
Foto onbekend	34

Uitgave van

Iedere auteur draagt persoonlijke verantwoordelijkheid voor zijn of haar artikel. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd tenzij bronvermelding plaatsvindt.

Voorwoord

Deze uitgave van de Rosmalla moeten we helaas beginnen met een in memoriam. Gerrit Mol, onze bevlogen hoofdredacteur, is niet meer.

Op 28 november jongstleden bereikte ons het bericht dat Gerrit Mol is overleden. Ongeveer een week voor zijn overlijden had hij de redactie te kennen gegeven dat het voor hem tijd werd het stokje over te dragen. Vooral fysieke omstandigheden dwongen hem ertoe zijn werkzaamheden als redactielid door te geven aan (liefst) een jonger redactielid.

Tijdens de daarop volgende redactievergadering hebben we inderdaad een nieuwe hoofdredacteur gevonden. Ook hebben we toen besloten om Gerrit voor te dragen voor het zilveren draaginsigne bij Brabants Heem, voor zijn vele verdiensten bij onze heemkundekring en vooral vanwege zijn bijdragen aan de redactie vanaf 2005. Op 27 november is het dagelijks bestuur van Heemkundekring Rosmalen hiermee akkoord gegaan. De dag erna ontvingen we het schokkende bericht van Gerrits plotselinge overlijden. Brabants Heem gaat ermee akkoord de onderscheiding postuum toe te kennen. We gaan dat mettertijd regelen.

De verdiensten van Gerrit voor onze heemkundekring zijn talloos. Zo is hij jarenlang hoofdredacteur van de Rosmalla geweest, maar ook op vele andere terreinen heeft hij zich ingezet voor onze heemkundekring. Hij stond aan de wieg van de nieuwe vormgeving van de Rosmalla, zoals die nu voor u ligt, en hield nauwgezet het register van de Rosmalla op de website bij. Daarnaast was Gerrit zelf een begenadigd schrijver. Hij heeft een groot aantal artikelen geschreven over de geschiedenis van Rosmalen. Tevens heeft hij zich ingezet voor het behoud van de Laurentiuskerk en was hij op vele gebieden actief in de Laurentiusparochie.

Foto voorzijde

In een Rosmalens veld is ook een zeldzame Franse munt gevonden uit 1322.

Foto achterzijde

Een deel van de, met name 18e-eeuwse, plakkaten met bekendmakingen die van hogerhand naar Rosmalen gezonden werden.

Nieke Roos gaat zijn functie overnemen. Daar zijn we als redactie heel gelukkig mee. Niek's leeftijd ligt een stuk lager dan de gemiddelde leeftijd van de overige redactieleden. Belangrijk is dat hij uitgebreide redactionele ervaring heeft vanuit zijn werk. Via zijn inzichten op dit gebied kan hij daarom een positieve bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van onze Rosmalla. Nieke maakt al enige tijd deel uit van de redactie en weet dus van de hoed en de rand. Daarnaast verzorgt hij al enige tijd de nieuwsbrief van onze heemkundekring.

Voor u ligt alweer de tweede uitgave van de Rosmalla in de nieuwe vormgeving. We hebben als redactie nogal wat positieve opmerkingen gekregen over deze bijna glossy uitgave van ons heemkundeblad. Daar zijn we heel blij mee en het stimuleert ons om op de nu ingeslagen weg door te gaan. Als redactie vonden we dat we toe waren aan een nieuwe huisstijl en nieuwe vormgeving.

Na een aantal proefdrukken hebben we voor de voor u liggende uitstraling gekozen. In de moderne vormgeving hebben we meer keuzes voor de indeling van de artikelen en kunnen we foto's duidelijker en in een groter formaat opnemen.

Een kleine correctie: rechtsonder op het voorblad van de vorige uitgave en boven aan de pagina's staat vermeld "Jaargang 34, nr. 3". Dit moet natuurlijk "Jaargang 33, nr. 3" zijn.

Een liefdevolle herinnering aan

Gerardus Maria Mol

- Gerrit -

7 oktober 1944 - 27 november 2023

echtgenoot van

Diny Mol - Broos

Geboren op 7 oktober in Etten-Leur, als 7e kind in een bakkersgezin. Had het voorrecht om na de lagere school te gaan studeren aan eerst de MULO, daarna de bisschoppelijke kweekschool in Breda. Dienstplichttijd in achtereenvolgens Maastricht, Blerick en Oirschot. In 1966 als onderwijzer begonnen aan de Gerardus Majellaschool in Etten-Leur. In 1977 samen met Diny Broos uit Sprundel en kinderen Annemiek, Peter-Jan en Margot de ouderlijke grond verlaten en naar Rosmalen verhuisd, om in Hintham als hoofd van de Mariaschool, later Den Hogen Hof aan de slag te gaan. Later volgt een nieuwe fusie en ontstaat basisschool De Vlieger. In 2005 gaat hij op 61-jarige leeftijd vervroegd met pensioen. Hij was er aan toe.

Wie dacht dat hij daarmee op zijn lauweren ging rusten, had het grondig mis. Het vrijwilligerswerk dat hij van jongs af aan opgebouwd had, breidde hij uit. Activiteiten voor de onderwijsvakbond gingen naadloos over in die voor de gepensioneerd van diezelfde vakbond. De Heemkundekring kon rekenen op zijn inzet, hij schreef en redigeerde graag artikelen. Voor de kerk was hij zeer actief, als trouw bezoeker, maar zeker ook als lid van diverse werkgroepen. Heilige huisjes bestonden daarbij voor hem niet, hij schroomde niet zijn mening te geven, zij het wel altijd met respect voor andersdenkenden. Hij werd actief voor de Wereldwinkel, was een van de initiatiefnemers van de Kerstwandeling. Teveel om op te noemen, zonder een club te kort te willen doen.

Oog voor de natuur heeft hij ook altijd gehad. Maar wat graag trimde, wandelde en fietste hij door de wijde omgeving. Hardlopen met vrienden of alleen, wandelen en fietsen veelal met zijn Diny. Een lekker bokbiertje op een terras mocht daarbij niet ontbreken. De fiets was sowieso onlosmakelijk verbonden aan zijn bestaan. Rond 1980 deed hij de auto in de ban en nam koning Fiets de scepter over. Samen met Diny heeft hij ook op de fiets Europa verkend. Met deze actieve manier van mobiliteit en ontspanning heeft hij zijn kinderen en kleinkinderen een groot stuk sportieve opvoeding meegegeven, die zij weliswaar deels pas op latere leeftijd echt op waarde wisten te schatten.

Zijn kinderen waren hem lief, zijn kleinkinderen zomogelijk nog liever, zijn Diny toch nog altijd het allerliefst. Hoe liefdevol en zorgzaam zij met name de laatste jaren met elkaar omgingen, zeker vanaf de periode dat Diny's dementie haar echt parten begon te spelen, was een voorbeeld voor velen. Menig tortelduijfe was hier jaloers op.

Toen Gerrits ziekte bijna 2 jaar geleden opnieuw de kop opstak, na een lange periode van hernieuwde gezondheid, was de zorg voor Diny zijn grootste motivator om een ellendige periode van kuren en operatie in te gaan. Zijn verdriet was groot dat hij niet langer de eerste zorg voor haar kon bieden. Maar zodra hij enigszins hersteld was, ging hij dagelijks op bezoek bij haar. Al gauw was hij weer sterk genoeg om dat op eigen gelegenheid te doen.

Pijn aan zijn been speelde hem flink parten, maar kreeg hem niet klein. De laatste weken namen klachten toe die hem en zijn kinderen zorgen baarden. Het gevoel dat het einde naderde had echter niemand. Des te groter was de schok toen hij 27 november plotseling overleed. Als fervent boekenlezer was het symbolisch te zien dat het boek dat naast hem op het nachtkastje lag de titel droeg 'Als de hemel genoeg ruimte heeft'...

Hans Groenewoud

De Rosmalense muntschat

Ik zit tegenover Jeroen Mathijssen. Niet iedereen zal direct weten wie Jeroen is. Toch is hij sinds een paar weken geleden binnen bepaalde kringen een bekendheid geworden. En dan bedoel ik vooral in numismatieke kringen.¹ Maar niet alleen daar. Ook de landelijke en regionale pers, zowel radio als tv, hebben veel aandacht aan hem geschonken. Tijd eens nader kennis met hem te maken, want Jeroen heeft een zéér belangrijke muntvondst gedaan! Waarschijnlijk is het de grootste verzameling munten uit de periode 1347-1378 die ooit in Nederland is gevonden. Eén exemplaar is zelf uniek in zijn soort. Het betreft een munt uit Coevorden, waar er tot nu toe slechts één van bekend is uit een vondst uit 1937.

Jeroen is geen geboren Rosmalenaar. Hij is van oorsprong afkomstig uit Hoorn. Zijn jeugd heeft hij in Hoogkarspel doorgebracht. Uiteindelijk is hij hier terechtgekomen. Aanvankelijk wilde hij archeoloog worden, maar door een niet-aangeboren hersenafwijking kwam het daar niet van. Een van zijn grootste hobby's bleef

toch archeologie en daardoor is hij uiteindelijk begonnen met het afspeuren van de grond met een gevoelige metaaldetector. Hij is daar een specialist in geworden en heeft in het verleden al verschillende archeologische vondsten gedaan. En tijdens een van de zoektochten naar ons verleden onder de grond heeft hij mogelijk de vondst van zijn leven gedaan.

Munt uit Coevorden²

Door omstandigheden kunnen we niet ingaan op de exacte vindplaats. De afspraak met de belanghebbenden is om dit voorlopig absoluut "onder de pet" te houden vanwege nare ervaringen uit het verleden. Het blijkt dat er mensen zijn die in de nachtelijke uren stiekem op de vindplaats gaan zoeken en zo proberen om ook wat van de vondst in te pikken.

Energie

Het gebeurde op 21 januari 2022. Jeroen was op een bepaalde plek aan het zoeken maar had tot op dat moment nog niets gevonden. Hij werkt altijd via een bepaald patroon: van boven naar beneden en in een baan daarnaast weer van onder

naar boven op een veld. Zo gaat hij gewoonlijk een heel veld af. Dat had hij die dag ook gedaan, maar niets gevonden.

Op een gegeven moment, hij stond op het punt om naar huis te gaan, was hij een meter of vijf voor een greppel achter in het veld. Hij keek op naar een hoek alsof zijn hoofd daarnaartoe werd getrokken. Tegelijkertijd voelde hij daar heel veel energie en warmte in zijn lichaam. Hij schonk er op dat moment verder geen aandacht aan maar vond het wel apart. Hij is toen doorgelopen en een meter of twee verder, in de rug van de greppel, vond hij de eerste Tournois.

De eerste munt

Aanvankelijk dacht Jeroen aan een kermismunt. Hij stuurde zijn vondst door naar een vriend; die vertelde hem dat het toch echt een middeleeuwse munt was en dat hij de volgende dag opnieuw moest gaan zoeken. Dat heeft Jeroen gedaan: hij

is er 's morgens vroeg naartoe gereden en toen het veld ernaast, waar hij zijn auto had staan, op gegaan.

Hij is rechtdoor gelopen en kwam weer bij de bewuste hoek. Hij stond er op dat moment niet bij stil dat hij daar de vorige dag die geweldige energie had gevoeld; weer is hij er op een of andere manier gewoon naartoe getrokken. Zoals hij zelf vertelt: "Gewoon 50 meter naar voren en ineens ga ik naar rechts toe in een haakse bocht, er recht op af en daar vond ik ineens twee munten en een stukje verderop drie munten en toen zag ik er vier of vijf op elkaar geplakt liggen."

Vervolgens is hij de greppel ingegaan. Daar heeft hij heel veel penninkjes en de meeste munten gevonden. De vondst op die plek was meer dan overweldigend. Jeroen trof er een grote hoeveelheid munten aan, deels onherkenbaar, soms als plakken aan elkaar gekoekt.

De eerste munt

De eerste dag was de oogst 90 stuks, de tweede dag ook rond de 90 stuks en de dag daarna zo'n 70 stuks. Zo ging het een aantal dagen door. Uiteindelijk bleek de vondst ruim 300 munten te beslaan.

Op dat moment heeft Jeroen er de eerdergenoemde vriend bij betrokken. Deze bleek uiteindelijk niet zo'n goede vriend te zijn, want hij ging

er met ongeveer 50 munten vandoor. Mogelijk liggen er nog meer verspreid in dat gebied. Daar is Jeroen in elk geval van overtuigd. En mocht het met zijn ogen, waar hij ernstige problemen mee heeft, goed blijven gaan, dan wil hij in het voorjaar verder gaan zoeken.

Registratie

Ik heb een aantal zaken van dichtbij mogen volgen. Jeroen heeft met allerlei middelen geprobeerd de munten schoon en van elkaar los te krijgen. Hij is met zijn vondst uiteindelijk bij de archeologische dienst van Erfgoed 's-Hertogenbosch terechtgekomen. Daar zijn de munten ondergebracht in een kluis. Dit heeft ook tot gevolg gehad dat BAAC³ in het vondstgebied via de archeologische afdeling van Erfgoed 's-Hertogenbosch afgravingen heeft gedaan om dieper te kunnen zoeken.

De volgende stap was de registratie van de munten. Van ongeveer 261 stuks is inmiddels de herkomst bekend. Alle munten worden stuk voor stuk gefotografeerd, gewogen en opgemeten. Al deze gegevens komen uiteindelijk in een database terecht en via die database op de website van

De Turnose (Gros Tournois)

Portable Antiques Netherlands (PAN), waarvoor de munten een uniek PAN-nummer krijgen.⁴

Ik heb ook van nabij mee mogen maken hoe dat in zijn werk gaat. Alles bij deze werkzaamheden gebeurt gestandaardiseerd. Er wordt een speciale opstelling gemaakt om de munten stuk voor stuk te fotograferen. Na het wegen en meten komt elke munt in een speciaal zakje met daarop een PAN-nummer, een uniek identificatienummer waardoor elk muntherkenbaar wordt. Nog een verrassing: ze blijken vrijwel allemaal van zilver te zijn.

In kaart gebracht

Afgelopen 12 oktober was er een bijeenkomst van alle betrokkenen die iets met de vondst te maken hadden. Naast de belanghebbenden, Jeroen en de grondeigenaren was een van de aanwezigen prof.dr. Jos Benders. Professor Benders is als numismaat⁵ vooral geïnteresseerd in de laatmiddeleeuwse muntslag van de Lage Landen en de organisatie daarvan. Hij heeft de muntvondst uitgebreid onderzocht en verteld wat voor munten er onderdeel van uitmaken. Op dit moment heeft hij 261 munten in kaart ge-

Registratie en toekennen PAN-nummer

bracht. Wat betreft de tijd waarin ze zijn uitgegeven, gaat het ongeveer over de periode van 1278 tot 1395. Ruim 40 procent is afkomstig uit het Hertogdom Brabant afkomstig.

Er zit een aantal uitzonderingen bij, waaronder een munt uit ca. 1340 genaamd Turnose (Gros Tournois) uitgegeven door aartsbisschop Walram van Jülich tussen 1332 en 1349. Daarnaast zit er tussen de gevonden munten een zeldzaam Frans exemplaar uit 1322: de Charles IV Double Tournois, uitgegeven van 1322 tot 1328.

In het Brabantse deel van de collectie zitten opvallend veel munten uitgegeven tijdens het bewind van Johanna en Wenceslas (1355-1383). We hebben het hier over Hertogin Johanna van Brabant en Limburg (1322-1406). Ze voerde het bewind over Brabant van 1388 tot haar dood. Ze

De Charles IV Double Tournois

Johanna en Wenceslas (1555-1583) uit 1563

Jan van Arkel (1364-1378)

trouwde in eerste instantie met Graaf Willem IV van Holland, Zeeland en Henegouwen, aan wie ze bij haar geboorte was uitgehuwelijkt. Na zijn dood hertrouwde ze in 1354 met Wenceslas I van Luxemburg. Opvallend is dat de munten uit de regeringsperiode van Johanna allemaal in Vilvoorde en Leuven zijn geslagen.

Ook bevindt zich in de collectie een groot aantal munten genaamd St. Pieters Groot, die in Maastricht zijn geslagen. Dit was tijdens het bewind van bisschop Jan van Arkel (1314-1378). Hij was bisschop van Utrecht van 1342 tot 1364 en prins-bisschop van Luik van 1364 tot 1378.

Dit was een willekeurige greep uit de gevonden collectie. De munten zijn afkomstig uit een groot aantal plaatsen: Roermond, Utrecht,

's-Heerenberg, Brugge, Gent, Mechelen, Dordrecht, Kleef, Trier – te veel om op te noemen en hier af te beelden.

Herkomst en toekomst

Hoe is deze verzameling bij elkaar gekomen? Opvallend is dat er weinig halve en kwart munten bij zitten – voor een halve munt werd de bestaande hele munt gehalveerd, voor een kwart munt werd de halve munt weer gehalveerd; eenvoudiger kan het haast niet. Door het ontbreken van die gehalveerde munten en het feit dat een groot deel Brabants is, is het volgens professor Benders waarschijnlijk dat het gaat om handelsgeld van een rondtrekkende handelaar.

Mogelijk hebben de munten in een pot gezeten. Jeroen heeft op de plaats waar hij de munten

Bodem van de kruik waar de zilverschat mogelijk in heeft gezeten

heeft gevonden ook een aantal potscherven en de bodem van een pot aangetroffen.

Wat gaat er met de schat gebeuren? Op dit moment is Jeroen daar nog niet zeker van. Het liefst zou hij de complete vondst onderbrengen in een museum. Wie weet, komt het ooit zover. Ook over de eventuele waarde valt op dit moment niets te zeggen.

1. Numismatiek wordt ook wel muntkunde genoemd. Het is de wetenschappelijke studie van alle tastbare vormen van geld.
2. De foto's bij dit artikel zijn van de auteur of van Jeroen Mathijssen. Een deel van de foto's van de munten komt van Wikipedia.
3. BAAC is een vooraanstaand archeologisch onderzoeksbureau uit 's-Hertogenbosch met expertise in archeologisch onderzoek, erfgoedmanagement en cultuurhistorie. Het doet onder meer archeologisch onderzoek op verzoek van gemeentes.
4. Het doel van PAN is om oudheidkundige vondsten in privébezit, met name metaalvondsten, gevonden met behulp van een metaaldetector, te documenteren en online te publiceren en zo de informatie over de vondsten en hun vondstlocatie beschikbaar te maken voor wetenschap, erfgoedonderzoek, musea en alle andere geïnteresseerden.
5. Een numismaat is een deskundige of een gevorderde verzamelaar of handelaar in munten of penningen. Aan de Universiteit van Leiden bestaat het vak Antieke Numismatiek, een bijvak bij de studie Archeologie.

Lianne van Beek (Erfgoed 's-Hertogenbosch)

Archief van het dorpsbestuur van Rosmalen (1476) 1604-1821 geïnventariseerd

Onderzoekers hebben er lang op moeten wachten, maar het is dan eindelijk zover: het “oud archief” van Rosmalen is geïnventariseerd, opnieuw verpakt en in te zien in de studiezaal van Erfgoed 's-Hertogenbosch (voorheen Stadsarchief 's-Hertogenbosch). Hiermee is een belangrijke bron voor de geschiedenis van Rosmalen verder ontsloten.

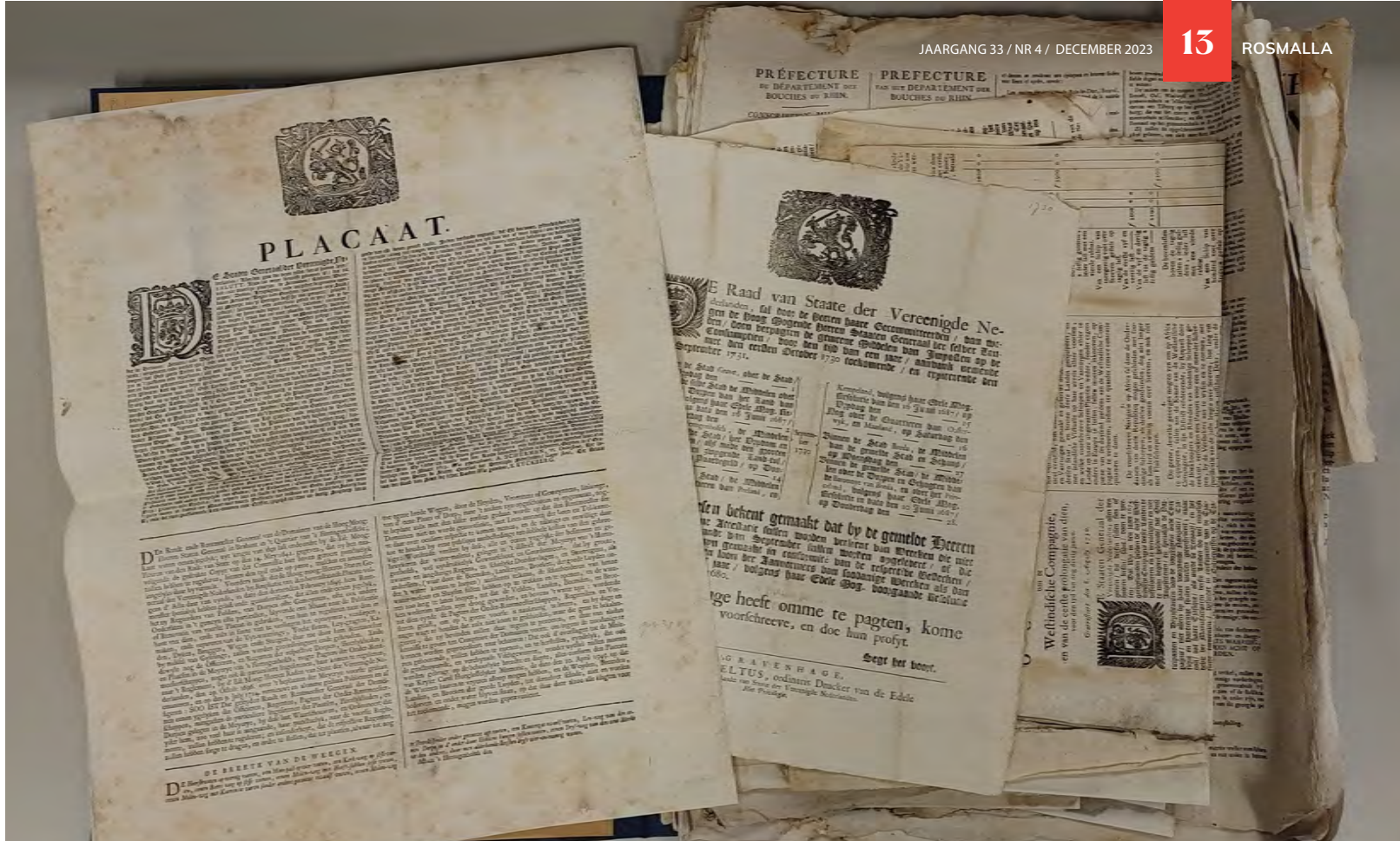

De eerste inventaris van het archief van Rosmalen uit 1784 (inventarisnummer 414)

In Rosmalla kunt u regelmatig artikelen lezen waarin resultaten worden gedeeld van onderzoek in dit archief. Het was dan ook niet zo dat het archief helemaal niet in te zien was in de studiezaal. Er was een inventaris uit 1996 waarin ongeveer een derde (vijf strekkende meter) beschreven was door Jan Mikkers, archivaris bij het Streekarchief Langs Aa en Dommel. De rest was verpakt in dozen en omslagen met een summiere omschrijving erop. Op verzoek werden die naar de studiezaal gebracht, maar er gestructureerd in zoeken was erg moeilijk. Dat was de onderzoekers, maar ook de medewerkers van het archief, een doorn in het oog.

Geschiedenis

De wat rommelige staat van het archief gaat ver terug. In 1784 werd een inventaris aangelegd van alle registers, charters en papieren die zich in de gemeentekom, secretarie en dingbank van Rosmalen bevonden; dat moest volgens een resolutie van Raad van State uit 1753(!). Van voor die tijd is er geen inventaris overgeleverd.

Een deel van de, met name 18e-eeuwse, plakkaaten met bekendmakingen die van hogerhand naar Rosmalen gezonden werden (inventarisnummer 23)

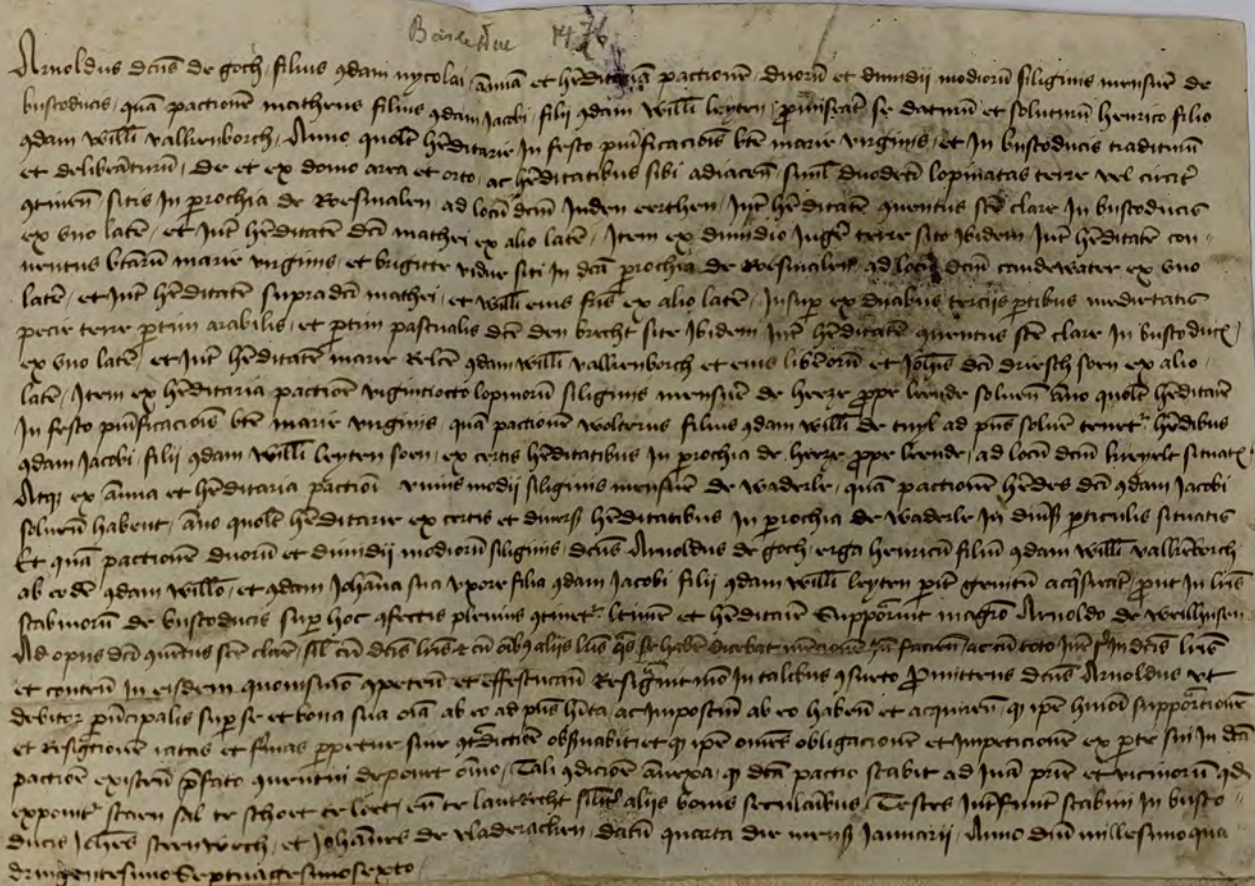
In 1800 werd er nog een inventarislijst gemaakt; dat moest van het Uitvoerend Bewind.¹

Ook daarna werden nog inventarissen gemaakt; de laatste toevoeging stamt uit 1852. In 1867 sloeg echter het noodlot toe. Er brak een brand uit in de buurt van het raadhuis. Blijkbaar is bij het in veiligheid brengen van de stukken het archief door elkaar geraakt. Archivaris Bolsius uit Oss werd gevraagd het archief weer op orde te brengen. Maar een nieuwe inventaris opstellen vond de gemeenteraad niet nodig. Dat werd te duur.²

In 1980 werden de archieven van Rosmalen overgedragen aan het Streekarchivariaat Maasland. In 1989 werden ze vanwege een gebiedsherindeling van de regionale archiefdiensten naar aanleiding van de nieuwe Wet Gemeenschappelijke Regelingen overgedragen aan Streekarchivariaat Langs Aaen Dommel. Zeven jaar later verhuisden de archieven weer, nu vanwege de gemeentelijke

herindeling. Bij gemeentelijke herindeling gaat namelijk de zorg voor de oude archieven over op de nieuwe gemeente. Zo kwamen de Rosmalense archieven in 1996 in 's-Hertogenbosch terecht bij toenmalige Stadsarchief, dat tegenwoordig deel uitmaakt van Erfgoed 's-Hertogenbosch, een afdeling van de gemeente.

Rondt de tijd van die overdracht maakte Jan Mikkers een inventaris op het archief vanaf 1810 tot 1932 en inventariseerde hij een deel van het archief van voor die tijd. Waarom hij niet alles heeft gedaan, is niet duidelijk. Waarschijnlijk is hij er gewoonweg niet aan toe gekomen. Bij het Stadsarchief is er door verschillende mensen op verschillende momenten gewerkt aan de inventarisatie of de voorbereiding daarvan. Valentijn Paquay heeft het een en ander beschreven en Marieke Klompook, in het kader van een opdracht van de Archiefschool. In 2017 ben ik eraan begonnen, wat uiteindelijk heeft geleid tot de nieuwe inventaris.

Het oudste stuk in het archief is een Bossche schepenbrief uit 1476 waarin een pacht uit landen in Rosmalen wordt overgedragen aan Hendrik, de zoon van wijlen Willem Valkenborch (inventarisnummer 112)

Op verschillende momenten zijn er aanvullingen gekomen op het archief. Incidenteel door een schenking of aankoop, maar er waren ook archiefstukken aangeduid als 'supplement'. Wanneer dit supplement is toegevoegd, is niet bekend. Een bijzondere aanvulling ontving Erfgoed 's-Hertogenbosch in 2021, via de Heemkundekring. Wijlen Wil van den Elzen bracht toen een tas met documenten, die rond 1975 door kinderen uit het oude gemeentehuis gehaald waren! Het merendeel van die archiefstukken hoorde thuis in dit archief.³

Restauraties

Waarom heeft de inventarisatie zo lang geduurd? Gebrek aan tijd en formatie waren belangrijke factoren. Maar ook de complexiteit van de werkzaamheden heeft niet bijgedragen aan een vlotte inventarisatie. Het is geen eenvoudig archief. Inventariseren kan niet tussen de bedrijven door. Het

is een klus die langere tijd aan één stuk door aandacht nodig heeft. Daardoor is de coronaperiode ook zo lastig gebleken. Vanaf foto's thuis beschrijvingen maken bleek fouten in de hand te werken.

Een bijzondere complicerende factor was een in wezen positieve actie. Op verschillende momenten in de jaren 1980 en 1990 zijn delen van het archief gerestaureerd. Er zijn toen stukken uit hun context gelicht en genummerd, maar er is geen lijst meegeleverd waarin bijgehouden werd welk stuk uit welk dossier kwam. Beschrijven zonder de volledige context is erg lastig. Noodgedwongen hebben die losse stukken vaak elk een eigen beschrijving gekregen, zodat ze in elk geval vindbaar werden. Aan het einde van de inventarisatie, toen er meer overzicht was, konden er in bepaalde gevallen stukken over hetzelfde thema worden samengevoegd. Uiteindelijk is het een

zeer uitvoerige inventaris geworden, met veel beschrijvingen van enkele stukken. Dat kan zeker voor genealogen goed uitpakken, want er zijn veel namen opgenomen in de beschrijvingen. Die stukken waren anders misschien onopgemerkt gebleven in een verzameldossier.

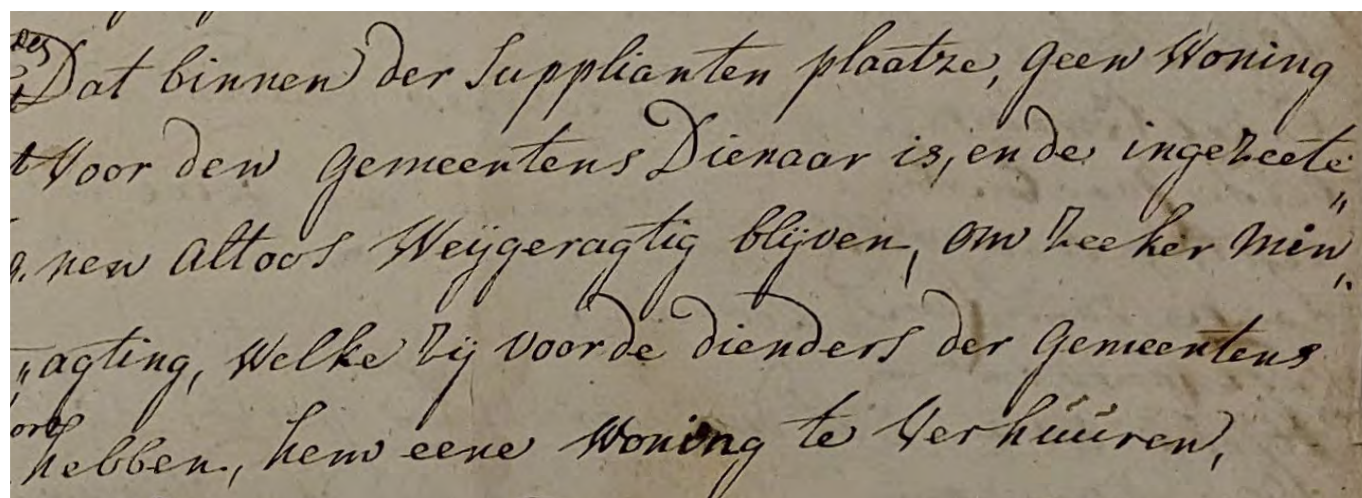
Een van de leidende principes uit het archiefwezen is het zo veel mogelijk handhaven van de oorspronkelijke ordening van het archief. Dat was in het Rosmalense geval niet mogelijk. In de 19e eeuw was de ordening al verstoord, en dat is later niet beter geworden. De ordening in rubrieken is daarom geïnspireerd op die van andere dorpsarchieven uit die periode.

De restauraties die de orde verstoord hebben, waren wel echt nodig. Een aantal boeken ("delen" in archiefterminologie) zijn opnieuw gebonden. Beschadigde papieren zijn "aangevezeld". Dan worden ontbrekende stukken papier aangevuld met nieuwe vezels en daarna versterkt met Japans papier. Maar er zijn nog steeds veel stukken beschadigd, sommige zelfs zo erg dat ze niet ter inzage gegeven kunnen worden in de studiezaal. Mocht er toch iemand onderzoek in willen doen, dan kijken we in overleg wat mogelijk is. We verkennen ook de mogelijkheden

om archiefstukken die daarvoor in aanmerking komen te laten restaureren.

Inhoud

Het archief geeft een aardig goed beeld van het leven in Rosmalen vanaf met name de tweede helft van de 17e eeuw. Het geeft antwoord op de vragen waar de Rosmalenaren dagelijks mee bezig waren. Wat is van wie, wie mag wat en hoe leven we hier samen? Hoe gaan we alles betalen? Hoe zorgen we voor elkaar in dit dorp? Maar ook: hoe passen wij in de bredere context van deze roerige politieke en sociaaleconomische periode? Hoe verhouden wij ons tot andere (hogere) overheden? Hoe blijven we veilig, terwijl er oorlog is om ons heen, en als we geconfronteerd worden met overstromingen, extreem weer en ziekte? Dewaarheid van de bekende uitspraak "Rosmalen is een ellendig land: 's winters in 't water, zomers in 't zand" zien we op verschillende plekken in het archief bevestigd. Zo is er een heel aantal inventarisnummers dat betrekking heeft op de polder. Mogelijk behoren die eigenlijk tot het archief van de Polder van der Eigen, dat in het Brabants Historisch Informatie Centrum wordt bewaard, maar er is voor gekozen het archief niet verder op te splitsen. Er zullen ook stukken bij zijn die horen bij het Oud Rechterlijk Archief van Rosmalen.⁴

De Rosmalenaren hadden het niet altijd op met het bestuur. In 1783 wilde niemand de gemeentedienaar een huis verhuren "om zeeker minagting, welke zij voor de dienders der gemeentens hebben" (inventarisnummer 137)

huis te bouwen voor de gemeentedienaar. De reden? "Uitminachting" wilden niemand hemeen huis verhuren.⁸

Rosmalen deinde mee op de golven van onrust in de (inter)nationale politiek. De impact van opeenvolgende oorlogen was groot. Er trokenniet alleen regimenten soldaten op doorreis langs, er waren bij tijd en wijle ook militairen die ingekwartierd moesten worden. Daarnaast werd er van de inwoners verwacht dat zij zich inzetten behoeve van de legers, door bijvoorbeeld paarden en karren te leveren of zelfs als pionier aan te treden. Pioniers hielpen het terrein voor een legerplaats of slagveld gereed te maken of zorgden ervoor dat de wegen waarover het leger moest trekken in orde waren. Rosmalen deed er alles aan om zo ongeschonden mogelijk de oorlogsperiodes te doorstaan. Zo probeerde het bestuur de Fransen in 1677 af te kopen. In 1702 werden er vertegenwoordigers benoemd die, wanneer er vijandige troepen in zicht kwamen, met hen moesten gaan onderhandelen om te voorkomen dat er schade gedaan zou worden aan het dorp.

Gelukkig gaan er ook veel archiefstukken over het gewone leven in Rosmalen. Zo vormen bijvoorbeeld ook de rekeningen van de armmeesters en de kerkmeesters aanzienlijke series. Daar houden archivariissen en historici van, want dat maakt het mogelijk ontwikkelingen over een langere periode te reconstrueren. Maar ook genealogen kunnen er hun hart aan ophalen. Wie schonk er aan de kerk of aan de armen en wie zat er juist aan de ontvangende kant? Ook in bijvoorbeeld de boeken waarin werd bijgehouden wie welke belastingen betaalde, of de lijsten van huiseigenaren of de lijst van de houders van rundvee zullen Rosmalenaren hun voorouders kunnen herkennen.

Nieuw begin

Met de afronding van de inventarisatie van het oud archief van Rosmalen zijn eindelijk alle overheidsarchieven uit de collectie van Erfgoed 's-Hertogenbosch toegankelijk. Daar zijn we heel blij mee. Informatie vindbaar maken en zo onderzoek faciliteren is een van onze kerntaken. Ook al is het archief heel oud, het is onze wettelijke plicht op basis van de Archiefwet om het op orde te hebben en te voorzien van een goede inventaris.

We hebben een belangrijke klus afgerond, maar dit is tegelijk een nieuw begin. U bent van harte welkom om in de studiezaal de archiefstukken in te komen zien en er onderzoek in te komen doen. Daarbij zullen vast allerlei nieuwe inzichten ontstaan in de geschiedenis van Rosmalen. Waarschijnlijk zal diepgravender onderzoek ervoor zorgen dat de inventaris en de beschrijvingen erin nog verder verbeterd kunnen worden. Geef uw bevindingen vooral door, dan kunnen wij eventuele aanpassingen doorvoeren. Tot in de studiezaal!

1. NL-HtSA Erfgoed 's-Hertogenbosch, 0473 Dorpsbestuur Rosmalen 1476-1821, inv. nrs 414 en 415
2. NL-HtSA Erfgoed 's-Hertogenbosch, 0474 Dorps- en gemeentebestuur Rosmalen 1810-1932, inv. nrs 97, 581 en 583
3. "Zeer bijzondere schenking", Rosmalla, jaargang 2021, nummer 2
4. NL-HtBHC, Brabants Historisch Informatiecentrum, 7421 Polder van der Eigen, 1309-1942 en NL-HtSA Erfgoed 's-Hertogenbosch, 0466 Schepenbank van Rosmalen, 1580-1811
5. NL-HtSA Erfgoed 's-Hertogenbosch, 0474 Dorps- en gemeentebestuur Rosmalen, 1810-1932
6. Een vorster was een ambtenaar. Zijn taken waren vergelijkbaar met die van een deurwaarder.
7. NL-HtSA Erfgoed 's-Hertogenbosch, 0473 Dorpsbestuur Rosmalen, (1476) 1604-1821, inv. nr. 494
8. NL-HtSA Erfgoed 's-Hertogenbosch, 0473 Dorpsbestuur Rosmalen, (1476) 1604-1821, inv. nr. 137

Gert-Jan van Zoggel

Slachtoffers van misdadige willekeur

Op 10 september 2023 onthulde de Bossche wethouder Marianne van der Sloot op het parochiekerkhof in Nuland het gerenoveerde grafmonument van Pietje Voets en Piet Ketelaars, twee jongemannen die in de nadagen van de oorlog door de Duitsers werden doodgeschoten. Het monument vertelt een bijzonder verhaal. Over misdadige willekeur en een onwerkelijke vlucht voor de dood.

Het graf lag er al jaren troosteloos bij. Een beetje buiten de loop en in de schaduw van de kerk trok het nauwelijks de aandacht. Slechts af en toe probeerde een voorbijganger te ontcijferen welke namen er op de grafsteen stonden. Maar de letters waren door de tand des tijds onleesbaar geworden.

Het is het enige nog bestaande grafmonument van slachtoffers uit de Tweede Wereldoorlog. Om die reden kreeg het in 2018 een beschermde status als officieel oorlogsmonument. Op initiatief van heemkundewerkgroep Nuwelant werd het toen ook op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst. Daarnaast maakte het graf jarenlang

Villa Lewin, met het bordje Kindheim

Waarom stond dit grafmonument er nog en was het niet allang geruimd? Het antwoord daarop is even bijzonder als eenvoudig: het is de laatste rustplaats van Pietje Voets en Piet Ketelaars, twee jongemannen die in de herfst van 1944 door de Duitse bezetters werden doodgeschoten.

deel uit van de jaarlijkse oorlogswandeling van groep 8 van basisschool De Hoogakker.

Vanwege de slechte staat waarin het verkeert, is het monument begin dit jaar op initiatief van het Nulandse kerkbestuur en met subsidie van de ge-

*Pietje Voets**Piet Ketelaars**Jan van Zoggel en zijn vrouw*

meente 's-Hertogenbosch gerestaureerd. Peter van Hoek – neef van Pietje Voets – maakte samen met Piet en Jos Korsten van Heemkundekring Rosmalen een kort filmpje over het drama. Ook zorgde Van Hoek voor een bordje bij het graf met meer informatie en een QR-code waarmee het filmpje te zien is. Zodat Voets en Ketelaars en het dramatische verhaal van hun levenseinde voor de komende generaties bewaard blijft.

Dolle Dinsdag

Het verhaal van Voets en Ketelaars begon op 5 september 1944, beter bekend als Dolle Dinsdag. Die dag verspreidde Radio Oranje het bericht dat de geallieerden al waren opgestoomd tot Breda. De bevrijding van Brabant zou daarmee een kwestie van dagen zijn. Het bericht zorgde voor onrust bij de bezetters. In allerijl verlieten ze hun posten om massaal richting Nijmegen en vervolgens Duitsland te trekken.

Ook de Duinsche Hoeve in de bossen tussen Nuland en Rosmalen was zo'n post. De villa – eigendom van de Joodse fabrikant Herman Lewin – was een jaar daarvoor door de Duitsers in gebruik genomen als gebouw voor de NSV (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt). Het pand bood onderdak aan veel vrouwen die het leven van de Duitse militairen moesten veraangename. In een van de vleugels van de villa was een Kinderheim ondergebracht, een soort kinderdagverblijf

voor baby's en jonge kinderen die door de Duitser soldaten waren verwekt.

Toen omwonenden merkten dat de villa was verlaten, besloten ze in hun euforie die te plunderen. Met tientallen tegelijk trokken ze naar het gebouw om zich te goed te doen aan de rijke inrichting. Bruikbare stoelen en bedden werden meegenomen, andere zaken vernield.

Huilend kind

Ook buurtbewoners Jan van Zoggel en Pietje Voets besloten samen met de Veghelse Piet Ketelaars – hij was de aanstaande zwager van Pietje – naar de villa te gaan. Toen ze daar aankwamen, bleken de andere buurtbewoners al weg. Ze troffen er een grote puinhoop aan, maar ook een klein kind dat door de Duitsers in hun haast was achtergelaten. De drie jongemannen namen het mee naar het ouderlijk huis van de 22-jarige Pietje, schuin tegenover de villa. Daar ontfermde zijn 34-jarige zus Dina – tevens verloofde van de 44-jarige Piet Ketelaars – zich over het huilende kind. In afwachting van een vervangende oplossing deden ze daags na die dinsdag aangifte bij het gemeentehuis in Rosmalen.

Inmiddels was duidelijk geworden dat het nieuws van Radio Oranje nogal voorbarig was geweest. Sterker nog, de bevrijding van Nederland was niet eens begonnen. Voor de Duitsers reden genoeg

om terug te keren op hun posten. Zo arriveerden ze na enkele dagen ook weer bij de Duinsche Hoeve, waar ze een grote puinhoop aantroffen. Toen de Sicherheitsdienst, die in Den Bosch kantoor hield, over de plunderingen hoorde, besloot die een onderzoek in te stellen. Een team van vier SD'ers ging op 9 september met de zaak aan de slag.

Als eerste bezochten ze het gemeentehuis in Rosmalen, waar de familie Voets aangifte had gedaan van het aangetroffen kind. Daar kwamen ze al snel achter de namen van de drie jongemannen en wisten ze dat ze bij de familie Voets aan de Graafsebaan moesten zijn.

Doodvonnis

Pietje Voets, Piet Ketelaars en Jan van Zoggel werden meteen opgepakt en meegevoerd naar de Duinsche Hoeve om gefusilleerd te worden. Verwoede pogingen van de Rosmalense burgemeester Von Heyden om de executie te voorkomen, bleven zonder resultaat. Het doodvonnis van de drie was getekend.

Terwijl SD Kriminal Sekretär Erich Gottschalk zijn wapen op de drie richtte, zet Van Zoggel het op een lopen. In doodsnood rende hij het bos in. En-

kele Duitsers zetten de achtervolging in en probeerden hem met hun mitrailleur neer te schieten. Ondanks enkele treffers in zijn arm en zij wist Jan te ontsnappen. Pietje Voets en Piet Ketelaars ontlieden hun vonnis niet en werden door Gottschalk doodgeschoten. Omdat de villa in de parochie Nuland stond, werden de twee in een gezamenlijk graf begraven op het parochiekerkhof in Nuland.

Vlucht

In zijn boek "Van oorlog, overvloed en onvrede" schrijft Cor Swanenberg uitgebreid over de gebeurtenissen in die dagen na Dolle Dinsdag. Hij schetst met name de vlucht van Jan van Zoggel, waarover hij in zijn jonge jaren meermaals verhalen heeft gehoord. "Zijn linkerarm en zijn ribben waren geraakt. Ettelijke malen viel hij op zijn wanhopige vlucht. Wellicht warendie duikelingen in het begin onder het spervuur der Duitse mitrailleur zijn eigenlijke redding. Daarvoor moest hij echter doodsangsten doorstaan, ook toen hij het vuurpeloton eenmaal ontlopen was. Jan was slechts gekleed in een broek en bloedde als een aangeschoten rund."

Swanenberg beschrijft verder hoe Van Zoggel zijn vlucht door eikenheggen en sloten vervolgde.

*De familie Voets.
Staannd boven van links
naar rechts: Dina, Jan,
Dorus, Grad en Betje.
Onder van links naar
rechts: Wim, Vader, Pietje,
Moeder en Riek*

Dina Voets

Hij sprintte naar de Patersdreef achter het klooster van Heilige Harten. Bij het eerste het beste huisje vroeg hij om een jas, maar uit angst verzocht de bewoonster hem snel te vertrekken. Bij Sissen langs de Rijksweg in Nuland had Jan meer succes. Hij kreeg een jas, waarna hij zijn vlucht vervolgde. Omdat er veel Duitsers op zoek naar hem waren, hield hij zich een tijdje schuil achter heggen en in sloten. Langzaam maar zeker sloop hij richting Geffen, waar een boer op een aardappelveld hem opmerkte. Toen de schemering inviel, nam de boer de gewonde Jan mee naar dokter Janssen, die vlakbij woonde.

Janssen wilde helpen maar vreesde ook de Duitsers. Hij legde een verband aan om de gewonde arm, gaf Jan een fiets mee en vroeg hem te vertrekken. Vanuit Geffen fietste Jan naar zijn broer Wim, die op het nabijgelegen Zoggel in Heesch woonde. Die zorgde ervoor dat Jan bij Ties Zegers op de Nistelrodese hei de rest van de oorlog kon onderduiken. Terwijl Jan onderkomendiep geheim werd gehouden, verslechterde zijn gezondheid. Hij verloor veel gewicht en zijn gewonde arm bleek ont-

stoken. Zo erg zelfs dat de hulp van de Berlicumse dokter Trügg moest worden ingeroepen.

Intussen liet het verzet in Nistelrode valse papieren voor Jan maken. Het was immers aan niemand bekend hoe lang de oorlog nog zou duren. Jan kreeg in het vervalste Ausweis de naam "Jan van der Heijden" mee. Uiteindelijk zou hij zijn nieuwe identiteitsbewijs niet nodig hebben. Zo'n negen weken na zijn vlucht was het noordoosten van Brabant bevrijd en kon Jan in Rosmalen zijn familie in de armen sluiten.

Epiloog

Bij de families Voets en Ketelaars bleef voor altijd een lege plek. Dina Voets was door de gebeurtenissen zowel haar broer als haar verloofde verloren. Zij en Piet Ketelaars stonden op het punt om te gaan trouwen. Na de oorlog kreeg ze een relatie met Bert Bijveld uit Geffen. Ze trouwden en vestigden ze zich aan de Koppeldijk (later Nulandsestraat). Dina overleed op 1 augustus 1990 in Nuland.

Erich Gottschalk, de SD'er die Voets en Ketelaars standrechtelijk executeerde, werd na de bevrijding opgepakt. Hij kreeg een gevangenisstraf van twintig jaar voor zijn daden, onder meer zijn klopjacht tegen mensen achter de verzetskrant Trouw. Van die gevangenisstraf zat hij uiteindelijk acht jaar uit.

Villa De Duinsche Hoeve werd kort na de dramatische gebeurtenissen op 9 september alsnog door de Duitsers verlaten. Na de oorlog werd het ingebruik genomen als Sanatorium Mariaoord. In 2006 brandde de villa geheel af. De fundamenten met daarbij de trappen waar Voets en Ketelaars werden doodgeschoten, zijn nog aanwezig.

Om ervoor te zorgen dat het graf de aandacht blijft trekken, hebben enkele familieleden van

Pietje Voets het onderhoud op zich genomen. Van Piet Ketelaars zijn ondanks een flinke speurtocht helaas geen familieleden gevonden. Mocht die er toch zijn, dan horen we dat graag.

derweg zag hij dat de boerderij van Willem van Schijndel volledig in brand stond. Willem, zijn vrouw en vijf kinderen lagen in diepe slaap in bed en merkten niets van het helse vuur.

Het nieuwe graf

Het filmpje over dit drama is ook te zien op de site heemkundekringrosmalen.nl, via "Tijdstukken" naar "Slachtoffers van Duitse willekeur".

Slachtoffer én held

Aan het korte leven van Pietje Voets werd onlangs een bijzonder en heldhaftig hoofdstuk toegevoegd. De 89-jarige Tiny Werst-van Schijndel vertelde enkele maanden geleden aan de redactie van de Rosmalla hoe Pietje Voets op 5 januari 1944 – dus acht maanden vóór zijn dood – haar en haar familie het leven redde. Dit verhaal was ons tot voor kort niet bekend.

Die nacht fietste Pietje laat op de avond over de Oude Baan naar zijn ouderlijk huis aan de Graafsebaan. Hij kwam van zijn vriendin Annie van Hoek, die ook aan de Oude Baan woonde. On-

Pietje aarzelde niet en ging de brandende boerderij in. Hij maakte Willem en zijn gezin wakker, die daardoor net op tijd aan de vuurzee konden ontsnappen. Tiny denkt er nog vaak aan terug en is Pietje Voets nog altijd dankbaar dat hij destijds haar en haar familie het leven heeft gered.

Jo Versteijnen

Herinneringen aan mijn schooltijd

Bij de zoektocht naar plaatjes voor het nieuwe Jumbo-stickerboek kwam ik ook deze schoolfoto tegen. Hij is gemaakt in 1948. We zaten met maar liefst 43 Rosmalense jongens bij meester Razenberg in de derde klas van de St. Josephschool. Wat zou de toekomst brengen voor deze stoere groep? Nu eind 2023, zo'n 75 jaar later, zijn diegenen die nog in leven zijn oude mannen geworden en denken ze soms nog wel eens terug aan die schooltijd, die voor sommigen een kwelling was en door anderen als een prettige en leuke periode werd ervaren. Smaken verschillen nu eenmaal, ook toen al.

Klasfoto schooljaar 1948-1949 met onderwijzer Johan Razenberg. Voorste rij van links naar rechts: Kees van Rosmalen, Jan Savelkouls, Frans Verhagen, Hans Vos, Henk van der Voort, Cor van der Plas, Toon Heijmans, Piet Verstappen. Tweede rij: Nico Spierings, Jan van Hassel, Jo van den Berk, Willie School, Cor Timmermans, Piet Dollevoet, Toon Gevers, Nico Langens, Joop van der Sterren, Adriaan van Muilekom, Adri van Meurs, Piet de Werd, Gerard van Rosmalen. Derde rij: Wil van Nuland, Jo Hanegraaf, Wim den Otter, Piet Kusters, Jo Schippers, Tinie Tibosch, Willie Maas, Jo Versteijnen, Cor van Hoek, Koos van den Berg, Nol Savelkouls, Rinie Hanegraaf. rste rij: Herman Savelkouls, Sjaak van Hassel, Wim van den Nieuwendijk, Rinie Willemen, Toon Voets, Wim van Grinsven, Frans van Venrooy, Henk Pennings, Louis van Nuland, meester Razenberg

In 1950 werd in Rosmalen de 8000ste inwoner geboren – toen was het dorp nog niet die groeiende gemeenschap die het later zou worden. Het was nog een dorp met diverse agrariërs en aannemers, stratenmakers en winkeliers. Heel dikwijls gingen toentertijd de zonen ook verder in het vak van hun vader. Later werd dan hun eventuele bedrijf of winkel dan overgenomen.

Op de schoolfoto valt op dat er drie paar gebroeders in dezelfde klas zaten: Herman en Jan Savelkouls, Sjaak en Jan van Hassel en Rinie en Jo Hanegraaf. Verder diverse zonen met thuis een boerenbedrijf: Savelkouls, Heijmans, Dollevoet, Hanegraaf, Tibosch en Van Grinsven.

Op de eerste rij zien we Kees van Rosmalen, zoon van bakker Van Rosmalen uit de Stationsstraat – winkel en pand zijn allang verdwenen. Henk van der Voort nam de smederij van zijn vader over in de huidige Raadhuisstraat, toen 't Ven. Een mooie foto van Henk staat op bladzijde 55 van het nieuwe stickerboek. Naast Henk zit Cor van der Plas, zoon van Jan van der Plas, die samen met zijn broer Bert van der Plas het in Rosmalen bekende bouwbedrijf runde.

Op de tweede rij zien we Nico Spierings, beter bekend als de Flip, zoon van taxichauffeur en winke-

lier uit de Heer en Beekstraat Has Spierings. Nico runde samen met zijn vrouw jarenlang een manufacturenwinkel in het pand in de Dorpsstraat waar nu de Likkepot zit. Hij was actief lid bij de Heemkundekring. Naast Nico zien we Jan van Hassel, bekend van de fietsenzaak in de Dorpsstraat. De zaak die Jan overnam van overbuurman en oom Jan de Laat wordt nu voortgezet door zoon Maurice. Jan van Hassel is ook bekend als muzikant bij harmonie St. Cecilia en als fervent carnavalliefhebber (Prins Carnaval). Dan Willie School. Willie had pech in zijn jonge leven. Tijdens de bevrijding van Rosmalen in oktober 1944 raakte hij bij een aanval met mortiergranaten op hun huis in de Striensestraat in één klap zijn vader, zijn broer en een voet kwijt. Cor Timmermans, zoon van Harrie Timmermans, de bekende kleermaker uit het dorp, was jarenlang de steunpilaar en vraagbaak op het kantoor van de gemeente Rosmalen.

Op de derde rij zien we Wil van Nuland, die vele jaren een winkel in sportartikelen runde in de Dorpsstraat. Jo Hanegraaf werd dikwijls gepest met zijn lichamelijke handicap. Zijn hand en benen fungeerden niet naar behoren, maar hij ging daar gelukkig heel goed mee om. Wim den Otter was sterspeler bij OJC. Hij kon elke voetbalwedstrijd het publiek weer verrassen met zijn talent.

De prachtige St. Josephschool (1931–1991) aan de voet van de Lambertuskerk

De onderwijzers en geestelijke bij een jubileum van Jan de Bok. Van links naar rechts: meester Ploegmakers (4de klas), pastoor Van der Meijden, meester De Vries (2de klas), meester De Bok (5de klas), meester Razenberg, mevrouw De Bok, meester Dirks (1ste klas), hoofd Ceelen en kapelaan Vogels

Op de achterste rij zien we Wim van den Nieuwendijk. Zijn ouders hadden in de huidige Heer en Beekstraat wasserij "De Ozon". Ook dit bedrijf is allang uit Rosmalen verdwenen. Rinie Willemen moest als zoon van de seinhuiswachter ook zelf weleens de spoorbomen en wissels bedienen. Toon Voets nam samen met zijn broers het door hun vader opgerichte stratenmakersbedrijf over en ze wisten dat uit te breiden tot een mooie onderneming die in de omgeving veel straten heeft bekleed – wij zijn aardbolbekleders, zei stratenmaker en drummer van The Shuffles, Jan van Creij, ooit in een interview. Wim van Grinsven was ook een bekend iemand in Rosmalen. In veel huizen in ons dorp en daarbuiten staan verwarmingsketels, badkamers en ander sanitair werk dat door zijn bedrijf is uitgevoerd. Later zette zoon Ton de zaak van zijn vader voort onder de naam Sanidröme.

Ik besluit met het braafste jongetje uit de klas, Frans van Venrooij. Frans had een grote hobby: natuurenvogels. Toen hij groter werd, ging hij handelen in vogels. Jammer voor hem waren er diverse regels voor het houden ervan. Overtreding van die wetten leverden

regelmatig problemen op voor Frans en dan kwam er weer een inval bij zijn huis aan de Nieuwendijk.

Ikzelf kreeg na 40 jaar trouwe dienst bij de Grasso-machinefabriek in Den Bosch bij mijn pensionering in 1994 een koninklijke onderscheiding. Die eer had ik verwacht. Verrassender was dat ik in 2018 werd uitgekozen tot Rosmalens vrijwilliger van het jaar. Een nog grotere verrassing was het toen ik geheel onverwachts de zilveren draagspeld en een oorkondemocht ontving van het Brabants Heem. Een onderscheiding om trots op te zijn. Als geboren en getogen "Rosmollese jongen" zit bij mij de geschiedenis, het wel en wee van Rosmalen en de Heemkunde heel diep in mijn hart.

Blijft over onze "mister" Razenberg. Veel heb ik niet kunnen vinden van hem. Zoals alle onderwijzers was hij er een van de oude stijl. Logisch in die tijd. Soms waren ze streng en konden ze weleens een tik uitdelen als dat nodig was in hun ogen. Maar ze waren ookeerlijken probeerden die volle klas met deugneten toch iets bij te brengen voor hun latere leven.

Hans Groenewoud

Giersbergen en Coudewater – het vervolg

Een ets van een winters landschap op de Heinis blijkt iets heel anders te verbeelden.

In de vorige Rosmalla schreef ik een stuk over wat wetenswaardigheden betreffende een aantal etsen die een van onze lezers, Ellen van de Hanenberg, heeft geërfd. Haar vraag was of we wisten hoe oud ze ongeveer waren en wie de maker zou kunnen zijn geweest. Na wat rondspeuren kwamen we zo ver dat we met medewerking van Ad van Liempt ontdekten wie de maker was: het bleek de tekenaar, etser, schrijver en dichter Frans Wolfs (1932) uit Oisterwijk te zijn. Op dat moment hadden we het idee dat we het eens waren over de locaties die op de etsen te zien waren – Frans Wolfs had die er immers zelf op aangegeven: Giersbergen, Rosmalen en de Heinis. De boerderij op de Heinis was duidelijk een wintertafereel; die was met sneeuw bedekt.

Al snel na de publicatie van het stuk kwam er een reactie. Jo Versteijnen, ons heemkundelid dat kort geleden is onderscheiden met het zilveren draaginsigne van Brabants Heem, liet me weten dat er helemaal geen sprake was van een ets van een winters landschap op de Heinis. Onze kunstenaar Frans Wolfs zit er helemaal naast. Jo wees me op een artikel dat hij jaren geleden voor de Rosmalla had geschreven: "Het knusse boerderijtje van Kobus en Joan".¹ Als jonge jongen kende Jo de omgeving daar op zijn duimpje: het is "de Bèrgt", de plek waar hij geboren is en zijn jeugd heeft doorgebracht. Hij kwam er dagelijks langs als hij naar Den Bosch fietste.

Bij het artikel van Jo stond destijds de volgende foto:

Hieronder de foto van de ets, die we in de vorige Rosmalla hebben afgedrukt met onderaan rechts duidelijk het onderschrift "Heinis Rosmalen":

De overeenkomst is duidelijk, daar kunnen we niet omheen. Het is geen ets van de Heinis, maar het is "de Bèrgt" in de winter! Onze etser was er even niet bij. Hij heeft zich in het verleden overigens meer vrijheden veroorloofd. In de vorige Rosmalla schreef ik

Joan de Kèp

al dat ik via internet op de site terecht was gekomen van Kunsthandel Groenland uit Best. Daar vond ik een tweetal etsen van Frans Wolfs. Frappant hierbij was dat dezelfde ets van de Sint Lambertuskerk erbij stond. Bij deze ets ontbreekt echter de juiste benaming. In plaats daarvan staat erop aangegeven: "Brabants dorp". Op de ets van Ellen staat echter heel duidelijk in potlood: "Rosmalen".

Een ander leuk detail is dat Ellen me achteraf liet weten dat op de achterkant van de ets een sticker stond met de naam van de kunsthandel waar de ets waarschijnlijk is gekocht: Kunsthandel Elra Rosmalen. Ook stond op het kaartje de prijs die de ets destijds moest opbrengen: 105,- guldens.

Dankzij het artikel van Jo weten we ook wie er destijds in de boerderij op de ets hebben gewoond. In dit "gedoetje" op "de Bèrgt", zoals Jo het beschrijft, woonde broer en zus Kobus en Joan van den Heuvel², in Rosmalen beter bekend als Kobus en Joan de Kèp. Kobus en Joan zijn geboren in Rosmalen, hoe kan het mooier, allebei op 1 januari, Kobus in 1873 en Joan twee jaar later in 1875. Joan overleed op 6 augustus 1953 en Kobus op 25 maart 1967, eveneens in Rosmalen. Joan werd dus 78 en Kobus 94 jaar oud! Kobus woonde na het overlijden van Joan een aantal jaren bij zijn zus Sèntje, die ook op "de Bèrgt" woonde en getrouwd was met Hermes Pennings.

Kobus de Kèp

Koken werd destijds door Jo gedaan in de schouw in een ketel boven een open vuur, waarvoor ze regelmatig hout ging sprokkelen. Jo vertelt dat hij nog uit zijn jongere tijd weet dat ze ook steeds gedroogde koeienvlaaien uit de wei ging scheppen om daar het vuur mee aan te maken of te stoken! Licht was er alleen van een "bronolielamp" en het water kwam uit de put naast het huis. De "goede ouwe Rosmalense tijd" dus. Het is de moeite waard om het artikel van Jo nog eens na te lezen; er staan nog meer wetenswaardigheden in uit die tijd.

Inmiddels weten we ook wat meer over de door Ellen van de Hanenberg genoemde Kunsthandel Elra. Ons mede-redactielid Michiel van Heumen maakte me erop attent dat er op de site van het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) een index van het handelsregister van de Kamer van Koophandel 's-Hertogenbosch staat. Het betreft een index op de handelsregisterdossiers van opgeheven bedrijven, die te raadplegen zijn bij het BHIC in de Citadel te 's-Hertogenbosch. Daarin bevindt zich ook een dossier over Kunsthandel Elra in Rosmalen. Hierin lezen we dat de kunsthandel destijds was gevestigd in de Neptunusstraat en op 6 maart 1999 ophield te bestaan.

1. "Het knusse boerderijtje van Kobus en Joan", Rosmalla, jaargang 2000, nummer 3
2. Zie ook het Jumbo-stickerboek: "Rosmalen – 'n Groeiende gemeenschap", bladzijde 19, foto 67

Jo Versteijnen

Een simpele vraag... maar met een interessante achtergrond

Over een prostituee uit Amsterdam die op Coudewater belandde.

Op 18 augustus kreeg ik van Hans Groenewoud de volgende mail:

Jo, goede morgen.

Onderstaande vraag is weer een puzzeltje voor ons. Mogelijk weet jij een oplossing. Is ze mogelijk een patiënt van Coudewater geweest? Ik ben benieuwd!!

Groeten,
Hans

Onderwerp:

Fokje Hanzes Dijkstra of Fokje de Rijk-Dijkstra

Uw bericht:

Dag, ik ben Wietske Koen, verslaggever van de Leeuwarder Courant en zoek informatie over Fokje Hanzes de Rijk-Dijkstra.

Deze Friezin werkte als prostituee in Amsterdam, beging daar in 1902 een moord, trouwde na haar detentie met Herman de Rijk en vestigde zich in 1946 in Rosmalen, waar ze op 29 september 1948 overleed. Ik zou graag te weten komen waarom ze naar Rosmalen kwam en waar ze gewoond heeft. Kunt u me helpen? Ik hoor het graag. Hartelijke groet.

Hoe begin je met de oplossing van deze vraag? Wat is er bekend van deze dame uit Friesland? Even op Google kijken of daar iets te vinden is.

Gegevens Fokje Hanzes Dijkstra

Fokje Hanzes Dijkstra is geboren op 20 april 1875 in Tietjerksteradeel, Friesland, Nederland. Ze is overleden op 29 september 1948 in Rosmalen, Noord-Brabant, ze was toen 73 jaar oud. Ze was op 9 april 1908 in Amsterdam, Noord-Holland, getrouwd met Herman de Rijk, zij was toen 32 jaar oud.

Volgens de mail van Wietske Koen was Fokje Dijkstra in 1902 betrokken bij een moord in Amsterdam. Met Delpher is het gemakkelijk om in oude kranten dergelijke verhalen uit het verleden op te zoeken en te downloaden. Dus maar eens zoeken wat er in mei 1902 in de kranten stond. Diverse landelijke dagbladen plaatsten een artikel naar aanleiding van dit voorval, de een nog smeugiger dan de andere.

Rechtszaken

Een noodlottige ruzie in Amsterdam

Gisteren stonden voor de Amsterdamsche rechtbank terecht J. G. van Doorn, glazenwasser, en Fokje Dijkstra. Beklaagd omdat zij in den nacht van 10 op 11 Mei 1902 in of nabij de Nieuwebrugsteeg Bernardus Dikhout, sigarenmaker, hebbenaangegepen, opdengrond geworpen, geslagen, gestompt en met het ijzeren gedeelte bevestigd aan een deurkruk, op het hoofd hebben geslagen, daarbij den schedel bij de slaapstreek hebben gebroken en doorboord en de groote hersenen hebben gebroken en verbrijzeld, waardoor een hersenvliesontsteking ontstaan is, tengevolge waarvan Dikhout den volgenden dag is overleden.

Degehoordemedischedeskundigenverklaarden, dat de wond in elk geval doodelijk was. Alleen onmiddellijke geneeskundige hulphad een klein kansje opengelaten. Aan de deurknop was bloed en hersenmassa blijven kleven. Uit het verder getuigen-verhoor blijkt, dat de eerste beklaagde Fokje Dijkstra, alias Dolle Riek, op den bewusten avond in een tapperij op den Zeedijk van Doorn heeft ontmoet; dat hij met haar daarna in het bierhuis van Dekker in de Nieuwebrugsteeg is geweest en dat

hij vervolgens bij haar heeft overnacht. Toen beklaagde, die gehuwd is, zich in den bewusten nacht met Fokje Dijkstra op straat bevond, kwam hij zijn neef – tevens zijn zwager – Dikhout tegen, die in gezelschap was van zijn broeders, hem verwijten deed, en hem aangreep. De beide mannen geraakten toen aan het vechten. Beklaagde zegt, dat hij hem "aanpakte", de getuigendaarentegen verklaarden, dat Dikhout, die klein van persoon was, blijkbaar geen lust had tot vechten.

Beklaagde ontkent inmiddels den overleden Dikhout met een deurknop op het hoofd te hebben geslagen, of de ter terechtzitting aanwezige deurknop die is van de kamer van de tweede beklaagde, kan hij niet zeggen. Wel weet hij, dat de vrouw hem den volgende morgen heeft gezegd, dat, als hem soms naar de deurknop mocht worden gevraagd, hij dan maar moest zeggen dat hij daarvan niet wist.

Het O.M. eischte schuldigverklaring van beiden beklaagden van mishandeling, den dood ten gevolge hebbende een veroordeeling voor van Van Doorn tot 9 maanden en van Fokje Dijkstra, die haar bijnaam Dolle Riek eer aangedaan schijnt te hebben, tot 4 jaar gevangenisstraf.

Bericht uit De Morgenpost, juni 1902

Een heftig verhaal met alleen maar verliezers zoals gewoonlijk met dit soort gebeurtenissen. Na vier jaar in gevangenschap te hebben doorgebracht, trouwde Fokje Dijkstra in 1908 te Amsterdam dus op 32-jarige leeftijd met de 34-jarige stuurman Herman de Rijk uit Leimuiden.

Huwelijk van Herman de Rijk en Fokje Dijkstra

Bruidegom Herman de Rijk

Beroep Stuurman

Geboorteplaats Leimuiden

Leeftijd 34 jaar, geb. 22-09-1873

Bruid Fokje Hanzes Dijkstra

Geboorteplaats Tietjerksteradeel

Leeftijd 32 jaar, geb. 20-04-1875

Vader van de bruidegom Jan de Rijk

Beroep Nachtwaker

Moeder van de bruidegom Aaltje Meijer

Vader van de bruid Hans Iemes Dijkstra

Moeder van de bruid Sytske Hylles Feenstra

Gebeurtenis Huwelijk

Datum 09-04-1908

Gebeurtenisplaats Amsterdam

De wijk in Amsterdam in de buurt van de Zeedijk in 1902

De Nieuwebrugsteeg waar de noodlottige ruzie plaatsvond

Waar verbleef Fokje Dijkstra in Rosmalen? Volgens Wietske Koen woonde Fokje van 1946 tot aan haar dood in 1948 in Rosmalen. Bij overlijden van een persoon moet bij de gemeente aangifte worden gedaan van dat overlijden. Dus maar eens even kijken in het BHIC-bestand wat er in de overlijdensakte stond.

Daar valt meteen iets op. Op 29 september 1948 werden twee gevallen van overlijden gemeld door dezelfde persoon, Antonius Vissers. Als beroep gaf hij op fietsknecht. Na controle in het boek "130 jaar

Coudewater" bleek dat Antoon Vissers jarenlang de postbode is geweest bij Coudewater. Hij was dus ook de persoon die zorgde voor het doorgeven van overlijdensberichten van patiënten van Coudewater bij de gemeente.

Uit de akte blijkt dat Fokje Hanzes Dijkstra op 29 september 1948 op 73-jarige leeftijd is overleden op Coudewater. Hoogstwaarschijnlijk heeft ze tussen 1946 en 1948 in de psychiatrische inrichting daar gewoond.

N° 102

Heden negen en twintig September negentienhonderd
acht en veertig, verscheen voor mij, Ambtenaar van de burgerlijke stand
der gemeente ROSMALEN: Vissers, Antonius
oud rijf en dertig jaren, fietsknecht
wonende altier,
die verklaarde, daarvan uit eigen wetenschap kennis dragende, dat op
negen en twintig September dezes jaars,
ten zeven ure nul minuten,
in deze gemeente is overleden: Dijkstra, Fokje Hanzes
oud drie en zeventig jaren, zonder beroep
geboren te Fietsknecht en wonende te Amsterdam
weverre van de Rijk, Herman
dochter van Dijkstra, Hans Jemes en Feenstra
Sijtske Hylkes, beiden overleden
Waarvan akte, welke overeenkomstig de wet is voorgelezen.

[Handwritten signature]

Rusmollese hirre

Driek van Grètte (Henk de Werd)

Vruuger hadde in Rusmolle mar enkele hirre
Ge zaagt dè òn hullie klirre
Witten boord, mansjètkneupe van zilver èn goud
Unne toog, 'tis mar wor ge van houdt.

O, gèllie wilt gère heure wie die hirre ware
Ze róókke gin segrètte of pèp, mar dike segare
Ze liepe in de skonste toog
Meneerp'stoor, meneerkappeloan mi Ons Heer, worgè
soms vur knielde èn oewe kop boog.

D'n bürgermeister waar ók 'nen heer
In zennengroten hof mi villa zaagde hum wèl's'ne keer.
Von Heyden hètte hij, van adeldus èn gelukkig ginne Rus
Òn 'ne studènt, die vur mister leerde, gaaf ie zo mar wè
boeke, over de mins, de plant èn 't dier, dus.

Ók d'n dokter waar 'ne meneer
Hij hètte niej Jan, Piet of Kloas dezen heer
Mar meneer dokter Hanegraaff van der Colf
Hoeveul Rusmollese jongzutieniej mee op dewirreld gezet
hebbe. Unne golf.

Mar wè gebeurde d'r toch mi dees hirre
Ze veraanderde sakkerjuu van klirre
De p'stoor hong zenne toog on de kapstok.
Kwaamp in pak vur d'n dag. Hij waar 'ne gewone mins
geworre zonder rok.

Onze bürgermeister Pans, skrik niej
Hield van hard lope, wèllie wiese dè niej
We zaage hum in Ammérika mi 'n shirtje èn 'n korte
sportboks spierwitte béén; wij stonde paf
Noemde z'n èige Ralph, gewoon mi zonne vurnaam.
Hij waar meneer af.

Rusmolle wier gróter èn we kriegesteeds meer dokters
vur 'n bezoek
Innewaard'rdies kreef overveurlichting èn seks'ndikboek
Vur de oûw Rusmollese minse van 't dialekt gong dè te ver
Èn zinne, vur men is dè ginne meneer dokter mer.

Umgekeerd gong 't mid egewoon minse, arbèijersen boere
De overals gonge út, Søndese klirre kwame vur d'n dag
Èn ès ik 't zegge mag
Ze liepe 'r vort bè ès echte hirre.

Wouter Loeff

Griezelen met Halloween, een nieuwe traditie?

In Rosmalen krijgt Halloween steeds meer voet aan de grond.

In mijn wijk, De Groote Wielen, waren er in 2023 allerlei voortuinen versierd en waren in meerdere straten spookhuizen te vinden. Veelal met een eigen thema. Niet alleen in de wijken spookt het, ook in het centrum valt er volop te griezelen. In 2020 is Centrum Management Rosmalen begonnen met het versieren van de winkelstraten en het organiseren van activiteiten, en elk jaar lijkt er meer te beleven te zijn.

Op kindcentra was er eveneens aandacht voor het feest. De peuters op de opvang waar mijn dochtertje naartoe gaat, mochten in 2023 verkleed komen. En ze zongen "enge" liedjes over heksen.

Kortom: de groei in populariteit van Halloween lijkt niet te stoppen. Een nieuwe traditie heeft wortel geschoten. Als historicus met een liefde voor het lokale verleden vraag ik me af: wat moeten we met deze traditie? Is het komen overwaaien uit de Verenigde Staten of is er lokaal precedent? Deze vraag leidde tot een spooktocht door het Rosmalens verleden, met een griezelige afloop.

Een korte (Rosmalense) geschiedenis van Halloween

Het is denk ik eerst belangrijk om kort stil te staan bij de moderne geschiedenis van Halloween. Het gaat

voor dit artikel wat ver om helemaal terug te gaan in de tijd. Het feest met de beeldtaal die wij nu kennen (inclusief pompoenen en griezelen) is afkomstig uit Amerika. Vanaf het begin van de twintigste eeuw is het daar uitgegroeid tot cultureel fenomeen. Hoewel het al eerder werd gevierd, kreeg het feest de huidige associaties onder invloed van Ierse en Schotse migranten. Het wordt gevierd op de avond voor Allerheiligen, een christelijke dag, maar daar kreeg het gaandeweg steeds minder mee te maken. Vanuit Amerika is het weer teruggekeerd naar het Europese vasteland, en dat is het feest dat nu steeds meer wordt gevierd.

Als je in oude kranten gaat zoeken via Delpher of in het Brabants Historisch Informatiecentrum, vind je geen informatie over eerdere Halloween-vieringen in Rosmalen en omgeving in de twintigste eeuw. Er is dus geen eeuwenoude traditie die letterlijk aansluit bij de hedendaagse vieringen.

Griezelen als Rosmalens fenomeen

Als we gaan kijken naar de kern van het moderne feest, namelijk griezelen, dan kom je tot een heel andere conclusie. Dat kent wel een lange traditie, voornamelijk in de vorm van volksverhalen. In de negentiende en twintigste eeuw zijn er allerlei initiatieven geweest om de verhalen vast te leggen die

mensen tegen elkaar vertelden bij de haard. Een groot aantal van die verhalen gaat over spoken en andere griezelverschijnselen.

Later zijn deze verhalen gebundeld, aangevuld en gepubliceerd. De oud-wethouder van Oss Gerard Ulijn heeft dit bijvoorbeeld gedaan in zijn werk "Spokerijen in het Maasland". In dat werk vinden we ook verhalen over Rosmalen en omgeving. Onze omgeving was erg geschikt als decor voor spookverhalen: in de twintigste eeuw was het een soort woestijn tussen Oss en Den Bosch, met de dorpen als een soort oases. Een groot, woest, uitgestrekt gebied waar je doorheen moest reizen. Perfect om allerlei engs mee te maken.

In de verhalen die Ulijn aanhaalt, komt bovenstaande goed naar voren. Zo schrijft hij over een boer uit Oss die eens vroeg op pad ging naar de Bossche markt. Tussen Nuland en Rosmalen (preciezer wordt het niet) kon hij niet verder: een kat versperde de weg en weigerde aan de kant te gaan. De boer pakte zijn "kniep" (mes) en sprong op de kat af, die wegstoof. Eenmaal in Den Bosch aangekomen, wilde de boer een stuk brood snijden, maar hij kon zijn kniep niet meer vinden. Wel zag hij een oud vrouwtje. Deze vrouw riep hem toe: "Zoek je je kniep? De volgende keer kom je er niet zo genadig van af!"

De eigenschap in een kat te kunnen veranderen komt in volksverhalen vaker voor, vooral bij vrouwen die als heksen worden neergezet. Vooral op de zandgronden, bijvoorbeeld rond Bergeijk, zijn er veel verhalen over vrouwen die in katten veranderen.

Dé plek om oog-in-oog met het bovennatuurlijke te staan, was Prathoek. Daar stond vroeger een boerderij, zo schrijft Ulijn, waar ze "noch in God noch in gebod" geloofden. De bewoners gingen niet meer naar de kerk. Tot er plots op een avond aan de deur werd geklopt. De boer deed de deur open en bleef

stokstijf staan. Buiten stond een grote zwarte hond. "'t Is de duvel!" moet de man hebben geroepen, en vervolgens is hij weer naar de kerk gegaan.

Zwarte honden zijn ook terug te vinden in andere delen van Brabant. De associatie van een zwarte hond met de duivel is een bekend thema. In het Noordbrabants Sageboek zijn daar veel voorbeelden van te vinden.

Naast de zwarte hond rende er een ander spookachtig dier rond bij Prathoek. Elke avond zou er een veulen zonder hoofd te zien moeten zijn. De moeder van dit veulen was ooit onthoofd omdat de bewoners het verantwoordelijk achtte voor ziekte en pest. Het paard was drachtig en baarde een veulen zonder hoofd. Het dwaalde rond maar deed geen kwaad.

Conclusie

Deze verhalen zijn slechts een greep uit de rijke traditie van de volksverhalen. In onze omgeving zijn er nog veel meer te vinden. Zij tonen aan dat de essentie van Halloween, het griezelen, dieper in de geschiedenis van de streek geworteld zit. De fascinatie voor spookverhalen en het bovennatuurlijke is al eeuwenlang aanwezig in de volksverhalen van de regio. Hopelijk kunnen deze verhalen uit het verleden inspiratie bieden voor de griezelaars van nu. Hoewel Halloween een nieuw verschijnsel is, biedt het de kans om ons lokale verleden onder de aandacht te brengen. En wie weet, worden er weer nieuwe verhalen toegevoegd aan het spookverhalenrepertoire.

Bronnen

- G. Ulijn, Spokerijen in het Maasland (1974)
- <https://www.kliknieuwsdenbosch.nl/nieuws/human-interest/213939/vier-acht-dagen-lang-halloween-in-het-centrum-van-rosmalen>
- W.W. Dixon, A history of horror (2010)
- R. Buikema en L. Wesseling, Het heilige huis. De gotieke vertelling in de Nederlandse literatuur (2006)
- H. van Gorp, De romantische griezelroman een merkwaardig rand-verschijnsel in de literatuur (2000)

Michiel van Heumen

Op de twee foto's die in de vorige fotorubriek in Rosmalla stonden, kwamen enkele reacties binnen. Bij de "onbekende schoolfoto", daterend vermoedelijk van ná de Tweede Wereldoorlog, bleek het om Willy van der Wielen te gaan. Zij is waarschijnlijk een dochter van Piet van der Wielen (1908-1977) uit de Maliskamp en Marie Vos (1903-1993). De broodbakker Petrus van der Wielen huwde in Rosmalen in 1933 Maria Vos. Wie meer weet over Willy van der Wielen mag zich melden.

De meest uitgebreide reactie op de tweede foto, een huwelijksfoto uit de jaren dertig, was van mevrouw Ellen Jorritsma-Kanders. Zij is een kleindochter van het echtpaar op de "onbekendetrouwfoto". Het gaat om Jo Kanders (1901-1959) en Elise van Linder (1901-1973). De architect Johannes Christianus Kanders huwde in 's-Hertogenbosch op 8 september 1930 Elisabeth Johanna Clasina Maria van Linder. Deze foto in ovale lijst heeft tientallen jaren in de woonkamer van de ouders van mevrouw Jorritsma gehangen, Wim Kanders (1932-2003) en Annie Kanders-Swanenberg. Alleen van het bruidsmisje rechts is de naam bekend: Rie of Riet Jagtman-van Linder, een zus van Elise. Maria Elisabeth Clasina van Linder (1907-1976) huwde in 's-Hertogenbosch in 1936 Wijnandus Johannes Anthonius Jagtman (1906-1993). Het misje links op de foto is een aangenomen kind dat destijds inwonend was bij het gezin Kanders. "Haar naam hebben wij niet meer kunnen achterhalen", deelde mevrouw Jorritsma ons mee.

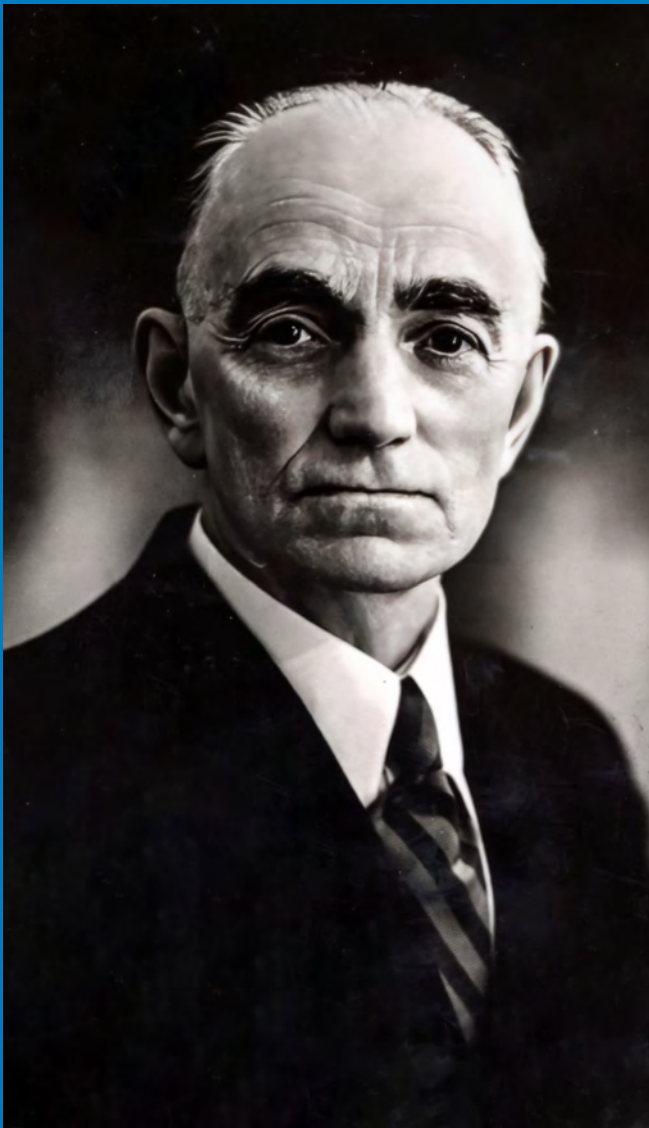
Het echtpaar Kanders-van Linder ging wonen in huize "Elize" aan de weg Hintham. Jo Kanders bouwde dit huis – tegenwoordig adres Hintham 144 – in 1932. Later verhuisden ze naar de Heer en Beekstraat. Ze hadden vier kinderen: John († 18 maart 1986), Wim († 29 juli 2003), Henk († 8 oktober 1984) en Lies. Architect Kanders ontwierp vele woningen in Hintham. Ad van Liempt vermeldt die in zijn boek "De ruimtelijke historie van Hintham; wonen en werken langs dijken en wegen 1832-1945" (2021).

Met dank aan Ellen Jorritsma-Kanders, die ons zo'n uitgebreide gegevens over haar grootouders verschafte.

Dan nu aandacht voor twee nieuwe foto's, die Ronald van Grinsven/Marleyart uit ons heemarchief naar boven haalde. Mogelijk leveren ze verrassende informatie op. De eerste is een portretfoto van een oudere man. De andere foto is die van een jong meisje, dat verkleed is voor een kerkelijke of wereldlijke optocht(?). Aan een date-

ring van beide foto's waag ik mij niet. Wie van de lezers kan ons meer vertellen over de personen die op de foto's staan?

U kunt uw reactie, ook voor wat betreft de foto's uit vorige rubrieken, weer sturen naar: info@heemkundekringrosmalen.nl

Onbekende man

Onbekend meisje

**De volgende uitgave
verschijnt:
maart 2024**

PLACAT

32nd

PREFECTURE
LE DÉPARTEMENT des
BOUCHES du RHÔNE.

PREFECTURE
LES DEPARTEMENT des
BOUCHES du RHÔNE.

卷之七

Westindische Compagnie,
en van de eerste prolongatie van dien,
voor den tyd van nog dertig jaren.

Gravissimae des 6. Augusts 1710.

reizen en verplaatsen dat de voorwerpen niet ont-
gaat; niet alleen bij hare voortgaande beweging; en
niet bij hare rustende positie. Het is daarom, dat
men het verplaatsen van een voorwerp, niet alleen
aan hare beweging, maar ook aan hare rustende
positie, moet denken. Het is daarom, dat men het
verplaatsen van een voorwerp, niet alleen aan hare
beweging, maar ook aan hare rustende positie, moet
denken.

teel) verbleef ik een
en Vastuigen gemaakt en gebouwt omme
deelen staat, en konnen desle Landen gequaleiteert
men inlandische Visschale op hare uitreik alhier voortien
en welke voorrechten Schoepen en Vastuigen alhier te
Land op hare uitgevaaren Plaatzen weder, sonder ergen
anders in Europa te tolien, sulven moeten inkomen; en
piene van der duysend gulden als de Westindische Com
pagnie te verbeuren, indien ter quader trouwe contrai
cten is daen.

De voorfchreeve Navigatie op Africa zal door de Onderdaanen van deze Republiek mogen gechieden met foudanige Scheepen, als defelve goetvrienden, dog niet langer als honderd en twintig voeten over Steeven, en ook niet met Fluitscheepen.

Die geene, dewelke geneegen mogten zyn om op Africa te equestreren, tuilen aan de Kamer van de Westindische Compagnie, in zijn District reedsheerende, by Request door de Boekhouders en Rheeders van fondsenige liekhepen ge- teekent, verlokken een Pasport voor een of meerder Schep- pen; by de Verzoekers aan te wijzen en te noemen, met goedkeuring van de jaale lengte over heereven, hoo lang van goedkeuring van de jaale lengte over heereven, hoo lang van

1000
 100
 10
 1
 1/2
 1/4
 1/8
 1/16
 1/32
 1/64
 1/128
 1/256
 1/512
 1/1024
 1/2048
 1/4096
 1/8192
 1/16384
 1/32768
 1/65536
 1/131072
 1/262144
 1/524288
 1/1048576
 1/2097152
 1/4194304
 1/8388608
 1/16777216
 1/33554432
 1/67108864
 1/134217728
 1/268435456
 1/536870912
 1/1073741824
 1/2147483648
 1/4294967296
 1/8589934592
 1/17179869184
 1/34359738368
 1/68719476736
 1/137438953472
 1/274877906944
 1/549755813888
 1/1099511627776
 1/2199023255552
 1/4398046511104
 1/8796093022208
 1/17592186044416
 1/35184372088832
 1/70368744177664
 1/140737488355328
 1/281474976710656
 1/562949953421312
 1/1125899906842624
 1/2251799813685248
 1/4503599627370496
 1/9007199254740992
 1/18014398509481984
 1/36028797018963968
 1/72057594037927936
 1/144115188075855872
 1/288230376151711744
 1/576460752303423488
 1/1152921504606846976
 1/2305843009213693952
 1/4611686018427387904
 1/9223372036854775808
 1/18446744073709551616
 1/36893488147419103232
 1/73786976294838206464
 1/147573952589676412928
 1/295147905179352825856
 1/590295810358705651712
 1/1180591620717411303424
 1/2361183241434822606848
 1/4722366482869645213696
 1/9444732965739290427392
 1/18889465931478580854784
 1/37778931862957161709568
 1/75557863725914323419136
 1/151115727451828646838272
 1/302231454903657293676544
 1/604462909807314587353088
 1/1208925819614629174706176
 1/2417851639229258349412352
 1/4835703278458516698824704
 1/9671406556917033397649408
 1/19342813113834066795298816
 1/38685626227668133590597632
 1/77371252455336267181195264
 1/154742504910672534362390528
 1/309485009821345068724781056
 1/618970019642690137449562112
 1/1237940039285380274899124224
 1/2475880078570760549798248448
 1/4951760157141521099596496896
 1/9903520314283042199192993792
 1/19807040628566084398385987584
 1/39614081257132168796771975168
 1/79228162514264337593543950336
 1/158456325028528675187087900672
 1/316912650057057350374175801344
 1/633825300114114700748351602688
 1/1267650600228229401496703205376
 1/2535301200456458802993406410752
 1/5070602400912917605986812821504
 1/10141204801825835211973625643008
 1/20282409603651670423947251286016
 1/40564819207303340847894502572032
 1/81129638414606681695789005144064
 1/162259276829213363391578010288128
 1/324518553658426726783156020576256
 1/649037107316853453566312041152512
 1/1298074214633706907132624082305024
 1/2596148429267413814265248164610048
 1/5192296858534827628530496329220096
 1/10384593717069655257060992658440192
 1/20769187434139310514121985316880384
 1/41538374868278621028243970633760768
 1/83076749736557242056487941267521536
 1/166153499473114484112975882535043072
 1/332306998946228968225951765070086144
 1/664613997892457936451903530140172288
 1/1329227995784915872903807060280344576
 1/2658455991569831745807614120560689152
 1/5316911983139663491615228241121378304
 1/10633823966279326983230456482242756608
 1/21267647932558653966460912964485513216
 1/42535295865117307932921825928971026432
 1/85070591730234615865843651857942052864
 1/170141183460469231731687303715884105728
 1/340282366920938463463374607431768211456
 1/680564733841876926926749214863536422912
 1/1361129467683753853853498429727072845824
 1/2722258935367507707706996859454145691648
 1/5444517870735015415413993718908291383296
 1/10889035741470030830827987437816582766592
 1/21778071482940061661655974875633165533184
 1/43556142965880123323311949751266331066368
 1/87112285931760246646623899502532662132736
 1/174224571863520493293247799005065324265472
 1/348449143727040986586495598010130648530944
 1/696898287454081973172991196020261297061888
 1/1393796574908163946345982392040522594123776
 1/2787593149816327892691964784081045188

De hovenlafe
hoven de tagt
laften a seftig ge
dens, inder le
met een vier
rader.

Van een fchip v
honderd voer on